

УДК 338.43.02.005 (477)

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

ШУЛЬГА О., аспірант Національного педагогічного університету
ім. М. П. Драгоманова

Сьогодні в аграрному секторі України досить гострою є проблема оновлення та розвитку матеріально-технічних засобів, у вирішенні якої важливе місце займає формування ринку техніки та надання сільгоспвиробникам сервісних послуг. Розв'язання цих питань вирішення стримується важким фінансовим станом сільськогосподарських товаровиробників, їх низькою платоспроможністю, відсутністю системного довгострокового кредитного забезпечення аграрного виробництва.

Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільгосп-підприємств і формування ринку техніки досліджували такі вчені, як В. Яковенко, Я. Білоусько, Г. Підлісецький, В. Товстопят, В. Іванишин, В. Кравчук та ін. Однак з'ясування причин недостатнього матеріально-технічного забезпечення аграріїв і визначення шляхів подолання пов'язаних із цим негативних наслідків залишається актуальним і нині.

У сільськогосподарських підприємствах станом на кінець 2006 р. було близько 201 тис. тракторів, 44 тис. зернозбиральних комбайнів, 133 тис. вантажних автомобілів, сотні тисяч одиниць ґрунтообробної, посівної та іншої техніки [4, с. 145], але основними машинами сільське господарство забезпечене лише на 38–60 %. Зокрема, потреба в тракторах задовольняється на 60 %, а в зернозбиральних комбайнах – на 48 % [3, с. 34].

Майже 90 % техніки, що залишилася в господарствах, відпрацювала по одному та більше нормативних строків експлуатації. Зношеність машин та відсутність необхідних коштів у сільськогосподарських виробників на закупівлю запасних частин унеможливають виконання потрібних обсягів ремонту наявної техніки, а тому її готовність до сезонів польових робіт незадовільна.

Низький технічний стан машин негативно впливає на їх надійність. Через технічні неполадки не використовується майже чверта частина наявних тракторів і комбайнів. Унаслідок зношення щорічно списується значна кількість техніки. Наприклад, у 2000 р. було списано майже 17 тис. тракторів, близько 2 тис. кормозбиральних

комбайнів, а також інших машин. Закупівля запасних частин сільськогосподарськими підприємствами скоротилася, порівняно з 1990 р. у 4 рази. Не проводиться належний ремонт машин, вузлів, агрегатів. Зношену техніку розбирають на запасні частини і використовують для ремонту інших машин.

Темпи оновлення техніки різко знизилась. У 2003 р. закупівля сільськогосподарських машин порівняно з 1990 р. зменшилася: тракторів – у 9.7 рази, зернозбиральних комбайнів – у 10.2 рази, кормо- та бурякозбиральних комбайнів відповідно у 22.5 і 12.8 рази. Поновлення машинно-тракторного парку збиральною технікою відстає від її списання, кількість комбайнів щорічно зменшується на 8–10 %, вони фізично й морально старіють, а щорічна закупівля їх не перевищує 950–1500 одиниць [3, с. 36–37]. Таке становище призводить до збільшення в 1.9–2.2 рази навантаження на трактори, зернозбиральні комбайни та інші сільськогосподарські машини. До того ж не вистачає багатофункціональних агрегатів у рослинництві, а це забезпечило б виконання низки операцій в оптимальні строки, зменшило б деформацію поверхневого шару ґрунту, збереження ґрунтового покриву, його родючості, нагромадження та раціональне використання ґрунтових запасів вологи, що є передумовою для забезпечення одержання сталих врожаїв сільськогосподарських культур.

У господарствах не вистачає такої сучасної техніки, як ротаційні граблі, рулонні та великогабаритні прес-підбирачі, транспортні засоби великої місткості для перевезення подрібнених кормів та ін. Як наслідок – несвоєчасно виконуються збиральні роботи та збільшуються строки їх проведення, що призводить до втрат 30–40 % врожаю та 45–50 % його кормової цінності. У господарствах тваринницької галузі відсутні машини для реалізації прогресивних технологій приготування кормів, обладнання для заготівлі та консервації кормів з допомогою полімерної плівки та ін. Без реконструкції та модернізації матеріально-технічної бази ферм неможливо досягти значного підвищення виробництва продукції, зниження її собівартості.

Важливою складовою у збільшенні виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції є транспортне обслуговування. Якщо у 1990 р. вантажних автомобілів було 296.3 тис., то на початок 2004 р. налічувалось лише 166.5 тис. (при технологічній потребі 300 тис. одиниць рухомого складу загальною вантажопідйомністю 1.7 млн т), із яких технічно справних усього 67 % [3, с. 42].

Скорочення машинно-тракторного парку аграрного сектору призвело до значного зниження енергетичних потужностей сільськогосподарського виробництва. За рівнем енергоозброєності праці сільськогосподарські товаровиробники України більше ніж у 5 разів відстають від фермерів США.

Нині в Україні випуск технічних засобів, вузлів, агрегатів і запасних частин здійснюють близько 350 підприємств, сумарна потужність яких достатня для задоволення потреб агропромислового ком-

плексу. Однак через недостатнє бюджетне фінансування (в середньому 14.7 % від потреби) та недосконалий механізм надходження коштів на компенсацію вартості реалізованої техніки ефективність оборотних коштів підприємств зменшується, стримується виробництво.

У машинно-технологічних формуваннях аграрного сектору України використовується поки що невелика кількість техніки іноземного (крім країн СНД) виробництва. Перші партії тракторів і комбайнів (близько 2000 одиниць) було закуплено ще у другій половині 90-х років ХХ ст. за кредитними лініями фірм США та Німеччини під гарантії Уряду України на загальну суму 252 млн доларів США. У 2006 р. було придбано 12 тис. одиниць імпоротної техніки, а за вісім місяців 2007 р. – 10 тис. одиниць [1, с. 6]. Імпортна техніка користується великим попитом у сільгоспвиробників, які вважають, що один імпортний трактор (комбайн) виконує роботу, з якою може впоратися декілька одиниць аналогічної вітчизняної техніки. Такі агрегати і механізми сприяють підвищенню продуктивності праці у 10–20 разів, не кажучи вже про якість виконання робіт, збереження енергоресурсів, зниження собівартості виробленої продукції. Однак зарубіжна техніка дорога. Її ціни з урахуванням платежів (податок на додану вартість, акциз, мито) у 3–7 разів перевищують ціни на аналогічні вітчизняні, а також російські та білоруські зразки, а також експлуатаційні витрати по тракторах і комбайнах зарубіжного виробництва (крім СНД) теж вищі за вітчизняні в 1.5–2 рази. Зарубіжна сільськогосподарська техніка потребує високоякісних (дорогих) пально-мастильні матеріалів, а рівень її технічного обслуговування має бути значно вищий, ніж надається вітчизняними сервісними структурами. Крім того, зарубіжна техніка мало пристосована до агрегування з вітчизняними машинами. Саме тому аграрії визнають, що така техніка доступна великим господарствам, які мають більші можливості для її ефективного використання та окупності.

З огляду на викладене можна стверджувати, що неефективно орієнтуватися на масове придбання господарствами України сільськогосподарської техніки зарубіжних фірм. *По-перше*, малі та середні господарства при обмежених масштабах виробництва не можуть забезпечити її ефективної експлуатації, отже й окупності. *По-друге*, Україна має досить потужні заводи з виробництва сільськогосподарської техніки, а також наукові та конструкторські структури. У 2007 р. потужності вітчизняних заводів були використані лише на 40 %, у той час як за кордоном було закуплено техніки і обладнання на 6.2 млрд грн. Збереження цієї тенденції може призвести до повної деградації вітчизняного виробництва, що поставить під загрозу існування майже всього аграрного сектору.

Уряд України має намір відродити вітчизняне сільгоспмашинобудування і до 2010 р. наростити обсяги виробництва у 3.5–4 рази

й довести до 8 млрд грн при щорічній потребі в 10 млрд грн. Потрібно швидко провести матеріально-технічне переоснащення вітчизняного машинобудування для АПК і забезпечити аграріїв сучасною високоякісною технікою [2, с. 8].

У нинішній ситуації, коли Україна не може швидко нагромадити і сконцентрувати багатомільярдний капітал для інвестицій у машинобудування для АПК, найбільш ефективним вирішенням проблеми було б залучення провідних зарубіжних фірм, які вже мають потужний науково-технічний та економічний потенціал для створення спільних підприємств із виробництва базових моделей тракторів, комбайнів, інших сільгоспмашин, пристосованих до наших ґрунтово-кліматичних умов, а також здійснення їх сервісного технічного обслуговування. На сьогодні виробництвом сільськогосподарської техніки та обладнання займаються більше 10 спільних підприємств, але їх кількість до кінця 2009 р. може збільшитися до 50. Цей шлях є перспективним також і через оптимізацію в майбутньому розмірів господарств, що дозволить окупити таку техніку. Вирішення проблеми техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва саме таким чином дозволило б скористатися не тільки інвестиційними можливостями вітчизняних підприємств, а й залучити до цього іноземний капітал.

Це дозволить не лише врятувати вітчизняні заводи від банкрутства й закриття, їх працівників – від безробіття, а й швидко налагодити виробництво високоякісної, надійної, продуктивної техніки, яка користуватиметься попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для українських аграріїв вона буде набагато дешевшою ніж імпортні аналоги за рахунок відсутності у структурі вартості 10 % митного збору, а також дешевших, порівняно із зарубіжними людських, технічних та енергетичних ресурсів.

Потрібно привести у відповідність до ринкових умов організаційну структуру всього вітчизняного машинобудування та обладнання для агропромислового комплексу. Таку систему потрібно зробити централізованою і розгалуженою. Важливо, щоб на шляху руху технічних засобів до споживачів було якомога менше посередників. Намагаючись вижити і повернути втрачені ринки збуту, заводи-виробники повинні здійснювати внутрішньо-фірмовий самоконтроль за цінами, бути зацікавленими в запобіганні необґрунтованого підвищення цін і максимальному врахуванні вимог сільськогосподарських товаровиробників.

Для проведення ефективної державної технічної політики Кабінету Міністрів України необхідно розробити науково обґрунтовану концепцію і програму технічного переозброєння аграрного сектору з визначенням не лише параметрів матеріально-технічного виробництва і постачання, а й шляхів ефективного підвищення рівня платоспроможності сільгоспвиробників.

Вирішення проблеми підвищення рівня технічної озброєності господарств АПК пов'язано з розв'язанням складного завдання, а саме:

послабленням цінового диспаритету на промислову та сільсько-господарську продукцію. Якщо на продукцію промисловості ціни за 1990–2005 рр. зросли майже у 12 разів, то на продукцію сільського господарства лише у 2 рази. Індекс цінового паритету в обміні між першою і другою сферами АПК становив 0.161, що означає перевищення зростання цін придбання над цінами реалізації у сільському господарстві в 6.2 раза. Причому домінуюча частка цього цінового зсуву припадає на період до 1996 р., коли ціни придбання випередили ціни реалізації за темпами зростання у 5.2 раза. У наступні роки темпи зростання цін майже вирівнялися і їх вплив на коливання рентабельності не простежується. Однак шестикратний диспаритет зберігся.

Якщо у 1990 р. для закупівлі трактора загального призначення Т-150К потрібно було продати 27.4 т молока, або 3.9 т великої рогатої худоби, 4.3 т свиней, то в 2003 р. – відповідно, 175.1, 45.6 і 29.1. зернозбиральний комбайн СК-5 "Нива" в 1990 р. можна було купити за 34.2 т зерна, а у 2003 р. – за 293.2 т., а за бурякозбиральну машину КС-6 треба було віддати, відповідно, 368.5 і 1694.2 т цукрових буряків [3, с. 158]. Лише з 1991 по 2000 рік унаслідок цінового диспаритету сільськогосподарські підприємства втратили понад 57 млрд грн, що призвело до різкого погіршення обсягів капітальних вкладень аграрних виробників, практично призупинено оновлення матеріально-технічної бази [5, с.118].

Однак потрібно відзначити, що тричі (у 1991, 1999 і 2003 роках) індекс цінового паритету змінювався на користь сільського господарства, а в 1999–2001 рр. спостерігалось випередження темпів зростання середніх цін на сільгосппродукцію порівняно з цінами на промислову. В інші роки аграрна сфера програвала інфляційні перегони.

Отже, немає поки що підстав говорити про послаблення диспаритету цін у сфері аграрного товарообміну. Про це свідчить і співвідношення між індексами середніх цін на всю сільськогосподарську продукцію та індексами цін на найпоширеніші види промислової продукції. Якщо середні ціни на всю сільгосппродукцію в 1999 р. майже досягли цін 1990 р., то середні ціни на найважливіші види промислової продукції зросли, порівняно з 1990 р., у декілька разів, а на бензин і дизельне паливо – в десятки разів. І хоча спостерігається незначне зменшення співвідношення між цими індексами, проте рівень диспаритету залишається досить великим [6, с.121].

Потребує суттєвого вдосконалення внутрішня цінова політика на продукцію АПК. Фактичні середні ціни реалізації сільгосппродукції на внутрішньому ринку значно нижчі не тільки ніж еквівалентні, а й ніж світові. Наприклад, у 2001 р. середня ціна реалізації 1 т пшениці становила 386 грн, еквівалентна – 467 грн, а ціна на європейських ринках коливалась у межах 110–130 доларів, що в 1.3–1.5 раза перевищує внутрішні ціни. У 2001 р. підвищення врожайності зернових на 40 %, збільшення валового їх збору до 40 млн т завершилось майже двократним зменшенням ринкових цін на зерно при відносно стабільних

роздрібних цінах на хлібопродукти [4, с. 162–163]. Ідентичні розбіжності спостерігаються також за іншими видами сільгосппродукції. Така політика звужує можливості відтворення сільгоспвиробниками матеріально-технічної бази аграрного виробництва і породжує проблеми ринку сільськогосподарської техніки.

Для послаблення диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію та встановлення справедливих цін на продукцію АПК необхідно здійснити перерозподіл прибутків між галузями АПК за принципом "рівний прибуток на рівновеликий капітал". Для цього потрібно посилити державне регулювання цін через встановлення коефіцієнтів і діапазонів зміни цін (тарифів), застосування граничних рівнів рентабельності, а головне – встановлення оптимального рівня інфляції та ін. Для проведення цих заходів необхідно створити державний орган, який має здійснювати дослідження в цій сфері, готувати обґрунтовані пропозиції Уряду й нести відповідальність за своєчасність і прийнятність таких заходів.

У забезпеченні еквівалентного міжгалузевого обміну певне місце належить компенсаційним платежам, які слід будувати за двома каналами: частину коштів розподіляти на 1 га посіву або на 1 голову тварин, а іншу – лише за умови виробництва такої продукції, що відповідає вимогам СОТ, – на 1 т виробленої продукції. Це стимулюватиме, з одного боку, збереження та розширення посівних площ, збільшення поголів'я тварин, з іншого – нарощування обсягів виробництва лише конкурентоспроможної продукції.

Необхідно також передбачати пільгові цільові кредити, надання довгострокових кредитів строком від 5–6 до 11–12 років, наприклад, під заставу врожаю. Крім того, потребує вдосконалення державне регулювання аграрних ринків і цін на стратегічно важливі для України види сільгосппродукції – зерно, олію, цукор, м'ясо, молокопродукти.

Із метою забезпечення сільгоспвиробників технікою потрібно розвивати фінансовий лізинг, який дозволяє господарю, наприклад, оплатити лише 20–30 % вартості машин, а решту – протягом 3–5 років, тобто вже виробляючи продукцію придбаною технікою. Цей спосіб можна використати і для матеріально-технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування.

Доцільно стимулювати і створення кооперативів зі спільного використання техніки, машинно-тракторних станцій у районах і областях. Це, завдяки збільшенню масивів оброблюваної землі, допоможе скоріше окупити техніку, ефективно її застосовувати й підтримувати в належному стані, дозволить її використовувати малими і середніми господарствами, витрати яких будуть значно нижчими порівняно з індивідуальним придбанням технічних засобів.

Таким чином, недостатнє матеріально-технічне забезпечення аграріїв спричинене як лібералізацією цін на матеріально-технічні ресурси та поглибленням нееквівалентності обміну між галузями АПК, так і недоліками у державному регулюванні відповідних ринків. Функ-

ціонування ринку техніки й агросервісних послуг вимагає державної підтримки, спрямованої як на поліпшення умов відновлення платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, так і на розвиток сільськогосподарської машинобудівної індустрії щодо випуску конкурентоспроможної техніки для агропромислового виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Ищенко Г.* Визначено переможців "Жнив-2007" / Г. Ищенко // Уряд кур'єр. — 2007. — 4 жовт. — № 182.
2. *Ищенко Г.* Чи домовиться промисловість з аграріями? / Г. Ищенко // Уряд кур'єр. — 2008. — 8 квіт. — № 65.
3. *Ринок сільськогосподарської техніки: проблеми становлення* / В. П. Яковенко, Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький, В. Л. Товстопят та ін. ; за ред. Г. М. Підлісецького. — К. : ННЦ ІАЕ, 2005. — 220 с.
4. *Статистичний щорічник України за 2006 рік* / Державний комітет статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Консультант, 2007. — 551 с.
5. *Шкляр В. Б.* Становлення і розвиток ринку матеріально-технічних засобів в аграрному виробництві / В. Б. Шкляр // Економіка АПК. — 2003. — № 5. — С. 117–121.
6. *Шморгун Л. Г.* Напрями послаблення цінового диспаритету / Л. Г. Шморгун // Економіка АПК. — 2005. — № 7. — С. 119–122.

удк 338.46

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В УПРАВЛІННІ КУРОРТНО- РЕКРЕАЦІЙНИМ КОМПЛЕКСОМ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

ІРГЛАЧ М., аспірант Кримського гуманітарного університету

В економіці Автономної республіки Крим (АР Крим) існують певні проблеми, пов'язані з діяльністю її курортно-рекреаційного комплексу – найбільш вагомої складової системи господарювання на півострові. Сезонний характер споживання послуг комплексу суттєво впливає на результати його господарської діяльності. За даними здійсненого спостереження рівень рентабельності підприємств санаторно-курортного та туристичного комплексу Ялти за курортний сезон